

OLAV GJÆREVOLL

Tegning:
MARTIN STAVIK

Botanikk – en livsfarlig vitenskap

Det er ingenting som irriterer en botaniker mer enn å treffe folk som tror at den botaniske vitenskap består i å «plukke blomster», deretter presse dem og så pent og sirlig putte dem inn i et herbarium. Ut fra en slik filatelistisk betraktning vil botanikken lett få et feminint søndagshobby-skjær over seg. En gårdbruker i en av våre fjellbygder spurte meg en gang om jeg også hadde betaling for å fly rundt og se etter planter!

Folk skulle bare vite hvilket farefylt liv en botaniker lever. Jeg håper at linjene nedenfor vil være et tilstrekkelig bevis for mine ord.

Episode nr. 1. Sunndalen sommeren 1948.

En herlig dag kom jeg fram til fjellgarden Jenstad. Det var mitt første besøk i fjella på sørsida av Sunndalen, et område som lenge hadde vært kjent som et av våre rikeste hva fjellflora angår. Hensikten med mitt besøk var å se de store forekomster av valmuer inne i Reppdalen. På Jenstad ble jeg advart mot en oksedrift som holdt til i samme dalføre. De fleste «innbyggerne» var nok fredssommelige, men med darwinistisk konsekvens hadde den sterkeste og mest folkevonde slått til seg lederstillingen, og når han gikk til angrep, fulgte flokken i blind lydighet. Det ville derfor være nødvendig å holde seg på betryggende avstand.

Etter å ha krysset gjerdet for oksehavna, tok jeg meg forsiktig fram opp gjennom bjørkelia. Over alt var det spor etter oksene. Da tregrensa var nådd, hadde jeg et vidt utsyn innover hele Repp-

dalen. Ikke et ondsinnet vesen var å se så langt øyet rakk, og dermed antok jeg at oksene var dratt langt avgårde. Jeg passerte en nedlagt seter og hadde bare en liten stigning igjen før jeg nådde de store grusflatene der jeg skjønte at valmuene vokste.

Før jeg visste ordet av, sto jeg ansikt til ansikt med oksene på bare ca. 50 m avstand. En liten morenerygg hadde skjult dem for meg. Jeg dukket lynsnart ned i håp om at oksene ikke hadde sett meg. Over alt omkring var det snaufjell, ikke noe å gjemme seg bak eller klarte opp i. Like ved fosset Reppa forbi. Jeg krøp bort til den, hoppet ned en meterhøg grusskrent og krøp sammen i en stille høl. Det tok ikke oksene mer enn et par minutter å snuse meg opp. Der sto hele banden oppå kanten og glodde på meg, snøftet og snuste og småbøljet. Jeg var livende redd for at den løse grusskrenten skulle gi etter for vekten av kjøttbergene, og var forberedt på å kaste meg ut i den strie elva om så skulle skje.

Det var særlig en av oksene som var meget aggressiv. Den stilte seg på kne for å prøve å nå ned til meg. Da det ikke lyktes, grov den så jordspruten sto og bøljet noe rent skrekkinngydende. Jeg skjønte at dette måtte være Reppdalens fryktede ordfører. Hadde han fått tak i meg, ville han utvilsomt ha slikket meg opp. Sola hadde stekt på turen oppover, og det fysiologiske resultat appellerte sikkert til oksenes salthunger.

Mange og lange minutter gikk, men det gjorde ikke oksene. Hver gang jeg tittet opp, møtte meg et par små, olme okseøyne. Vatnet i Reppa var gruelig kaldt, og jeg skjønte at noe måtte gjøres. Nødutveien over elva var lite tiltalende. Da husket jeg at jeg hadde både papir og fyrstikker i ryggsekken. Hvorfor ikke forsøke å tenne på papiret. Alle dyr er redd for åpen varme, hadde jeg lært. Mens jeg holdt på å sno av meg ryggsekken, kom jeg til å rive løs en stein i skrenten. Det kraftige plasket som den forårsaket skremte oksene så de rygget flere skritt. Plutselig slo det meg at jeg hadde jo en botanikerkasse av blikk hengende rundt halsen. Med en stein trommet jeg løs på den, og dermed la hele flokken på sprang i full panikk, og oksene stoppet ikke før de var 2–300 m borte. Den som da ikke var sein med å løpe oppover langs elva til det grunt vadested, det var meg.



— *Jeg sprang på harde livet!*

Episode nr. 2. Alaska sommeren 1959.

Dr. Haftorn og jeg var kommet ut fra de bjørnerike fjell i Sentral-Alaska og var på vei til Anchorage i bil. Vi passerte ei stor elv, og grusøyrene der så meget interessante ut. Jeg fikk lyst til å ta en titt på dem, mens Haftorn ble sittende i bilen. For å komme ut på grusøyra, måtte jeg forsere et tett vierkratt. Det tok tid å komme igjennom, og distansen var lengre enn antatt. Jeg hadde vel krøkt meg fram om lag 100 meter da krattet tok til å åpne seg. I glentene vokste mengder av en liten busk, såpebær. Bærene som er svært ettertraktet av bjørnen, var akkurat nå modne, og naturlig nok tangerte tankene denne biologiske kombinasjon.

Ikke før var tanken tenkt, før jeg hørte en bjørns karakteristiske hosteaktige grynt like i nærheten, og før jeg rakk å tenke mer, reiste en 2,5 meters grizzlybjørn seg opp over krattet bare en 25—30 meter foran meg. Jeg ble kald fra topp til tå, rygget inn i krattet

og la på sprang. Etter noen skritt så jeg meg tilbake, og til min store skrekk konstaterte jeg at bjørnen kom settende etter meg. Redselen ble til panikk. Jeg løp og snublet og falt, og panikken økte enda mer. Like bak meg hørte jeg bjørnens hosting nærmere og nærmere. Dette kunne ikke gå. Bjørnen tok seg fortere fram gjennom krattet enn jeg gjorde.

Men så oppdaget jeg at bjørnen av en eller annen grunn stoppet opp. Jeg hadde mistet lua, og kanskje sto den og snuste på den, men det er også en annen forklaring. I det samme jeg tok flukten, la jeg merke til at noe rørte seg i krattet like ved. Sannsynligvis var dette ungen. Jeg hadde med andre ord gått meg inn i den ytterst farefulle posisjon mellom ei binne og ungen. Grizzlybjørnen angriper ikke uten grunn, men blir ei binne redd for ungen sin, er den ikke å spøke med. Muligens har binna i dette tilfelle møtt ungen og stoppet et øyeblikk. Men det bare med et øyeblikk, så opptok den igjen forfølgelsen av meg med den samme iltre hosting og knaking og braking i krattskogen.

Haftorn hadde hørt mine fortvilte rop, men kunne ikke se meg ute i det tette vierkrattet. Da jeg med oppbud av siste pust og krefter kastet meg opp på veibanen, sto Haftorn parat med fotografiapparat i stedet for gevær! Han fortalte etterpå at han trodde jeg hadde sett en svartbjørn og ville at han skulle komme med fotoapparatet. Riktignok syntes han at det var mye panikk i min stemme, men han hadde ikke drømt om at jeg var jaget av en grizzly.

Grizzlybinna snudde heldigvis like ved veien og gikk inn i krattet igjen. Vi kunne høre den en god stund etterpå. Den var tydeligvis sinna og sa klart ifra at den ville ha både ungen og såpebærene i fred. Grusøyra ved Nenana River er framleis ukjent botanisk land, men verdensrekorden på 100 m i vierkratt tilhører meg.

Når jeg legger til at jeg i Alaska 1953 også ble jaget av en sint bøffelokse, håper jeg å ha ført tilstrekkelig bevis for at botanikk er noe ganske annet alvorlig enn å «plukke blomster»!